

2016-12-01

Justitiedepartementet

Åklagarenheten

103 33 Stockholm

**Remissyttrande avseende betänkandet Färre i häkte och minskad isolering
(SOU 2016:52)**

Inledning

Tingsrätten delar utredningens utgångspunkt att det är angeläget att begränsa användningen av häktning som tvångsmedel och att minska de negativa effekterna av häktning för dem som utsätts för tvångsmedlet. Samtidigt vill tingsrätten framhålla att det också är ett angeläget intresse att brott kan förhindras samt att begångna brott kan utredas. Det framstår som att utredningen i viss mån underskattat de negativa konsekvenserna av minskad användning av häktning och restriktioner för brottsprevention och möjlighet till effektiv utredning. Sådana förhållanden som den ökade digitaliseringen och förändringen av brottsligheten kan vidare antas leda till att utredningar i framtiden blir mer komplicerade och tidskrävande. Som framgår nedan gör dock tingsrätten inte, i något väsentligt avseende, någon annan avvägning mellan de två angivna intressena än den som utredningen ger uttryck för.

Alternativ till häktning

Tingsrätten instämmer i bedömningarna att reseförbud och anmälningsskyldighet inte bör kunna förenas med föreskrift om provtagning, att det inte bör införas

möjlighet att ställa ekonomisk sårkerhet för att undvika häktning och att kontaktförbud inte bör införas som alternativ till häktning.

Tingsrätten avstyrker inte att hemarrest och områdesarrest införas. Tingsrätten bedömer dock att utredningen överskattat i vilken utsträckning åtgärderna kan utgöra något verksamt alternativ till häktning. Tingsrätten vill i det sammanhanget påtala följande förhållanden.

Syftet med en straffprocessuell tvångsåtgärd är att undanröja en konstaterad fara för att den misstänkte fortsätter sin brottslighet, avviker eller försvårar utredningen. Om faran inte undanröjs genom tvångsmedlet, finns det inte skäl att besluta om det. Tvångsmedel får inte användas i bestraffande syfte. Mot denna bakgrund beslutas det alltid när någon häktas på grund av faran för att denne ska försvåra utredningen om restriktioner för den misstänktes kontakt med omvärlden. Utan restriktionerna fyller inte tvångsmedlet sin funktion. I fråga om den som har hemarrest eller områdesarrest kan åklagaren inte meddela restriktioner som inskränker den misstänktes kontakter. Hemarrest eller områdesarrest kan därmed inte fylla funktionen att motverka risken för att den misstänkte försvårar utredningen. Om den risk som föreligger för att den misstänkte försvårar utredningen är så liten att inga restriktioner behövs, finns det enligt tingsrätten inte skäl att besluta om något straffprocessuellt tvångsmedel. Tingsrättens bedömning är därmed att hemarrest eller områdesarrest inte bör kunna användas vid kollussionsfara.

När det gäller risk för fortsatt brottslighet är det tingsrättens bedömning att sådan endast undantagsvis skulle kunna undanröjas genom hemarrest eller områdesarrest. Det finns i detta sammanhang skäl att beakta betydelsen av att allmänhetens förtroende för domstolarna och rättsväsendet upprätthålls. Det är ägnat att allvarligt skada allmänhetens förtroende för rättsväsendet om det visar sig att den som är föremål för ett straffprocessuellt tvångsmedel kan fortsätta att begå brott. Med hänsyn härtill bör hemarrest eller områdesarrest normalt inte vara reella alternativ till häktning vid konstaterad risk för fortsatt brottslighet.

Vad slutligen avser flyktfara är det, enligt tingsrättens erfarenhet, ovanligt att den som häktas av det skälet har tillgång till ett fast boende i landet. För de personer som har ordande förhållanden utgör reseförbud och anmälningsskyldighet väl fungerande alternativ till häktning.

Enligt tingsrättens bedömning kommer förslagen i denna del att leda till ett ökat behov av omhäktningförhandlingar, för att pröva yrkanden om att häktning ska ersättas med ett alternativ. Det framstår som osäkert om den kostnadsökning som detta innebär för domstolarna kommer att kompenseras genom kortade häktningstider.

Tvåårsregeln

Tingsrätten tillstyrker förslaget om att den särskilda bestämmelsen om presumtion för häktning vid allvarlig brottslighet ska tas bort.

Begränsning av häktningstiderna

Tingsrätten instämmer i bedömningen att det bör införas en reglering av häktningstiderna och tillstyrker förslaget att det ska krävas synnerliga skäl för fortsatt häktning efter sex månaders häktning. Med hänsyn till att, enligt utredningens kartläggning, endast 49 personer var häktade mer än sex månader före åtal under år 2015, får effekten av förslaget antas vara begränsade. Som framgår nedan förordar tingsrätten en annan utformning av regleringen.

Tingsrätten tillstyrker att motsvarande tidsfrist, för den som är under 18 år, ska vara tre månader. Tingsrätten avstyrker användningen av rekvisitet ”absolut nödvändig”. Rekvisitet har ingen etablerad innebörd i processrätten och det framstår som oklart ur vilket perspektiv frihetsberövandet ska vara ”nödvändigt”. Det bör i den fortsatta beredningen av förslaget övervägas hur rekvisitet ska formuleras. Tingsrätten tillstyrker förslaget att åklagaren ska redovisa en tidsplan vid omhäktningförhandlingar.

I författningskommentaren till den föreslagna bestämmelsen i 24 kap. 4 a § rättegångsbalken (s. 193) anges att det i större utsträckning bör kunna förekomma att åtal väcks separat mot någon eller några misstänkta beträffande vilka

utredningen är slutförd. Tingsrättens bedömning är att det är ovanligt att sådana uppdelningar är praktiskt möjliga i fall när flera begått brott tillsammans. Tingsrätten vill också peka på det fallet att någon, efter att ha varit häktad för viss brottslighet i några månader, även blir häktad för annan, allvarlig, brottslighet. I de fallen bör det enligt tingsrätten i allmänhet få anses föreligga synnerliga skäl för fortsatt häktning.

När det gäller utformningen av bestämmelserna föreslår tingsrätten följande.

I utredningens förslag till lagtext anges i 24 kap. 4 a § första meningen rättegångsbalken att en misstänkt får vara frihetsberövad under en sammanhängande tid om högst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Formuleringen är missvisande, eftersom frihetsberövande, enligt förslaget, får pågå längre tid, om det finns synnerliga skäl. I 4 b § samma kapitel föreslås att tingsrätten ska hålla en särskild förhandling, senast den dag då sexmånadersfristen går ut. Enligt tingsrätten komplicerar den föreslagna regleringen hanteringen på ett omotiverat sätt, genom kravet på en särskild förhandling, en viss dag. Lagtexten ger inte heller uttryck för den naturliga utgångspunkten att frågan om huruvida det föreligger synnerliga skäl för häktning bör behandlas vid varje omhäkningsförhandling, efter det att sex månader förflutit. Enligt tingsrätten bör frågan om det finns synnerliga skäl för fortsatt häktning i stället hanteras när frågan om förlängning av fristen för att väcka åtal första gången uppkommer, efter det att sexmånadersfristen löpt ut.

Bestämmelser om förlängning av en beslutad frist för åtals väckande finns i 24 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken. Enligt tingsrättens mening bör regleringen med krav på synnerliga skäl för fortsatt häktning efter sex månader införas där. Tingsrätten föreslår att stycket får följande lydelse.

Är den utsatta tiden otillräcklig, får rätten medge förlängning av tiden om detta begärs före tidens utgång. Den misstänkte eller hans försvarare ska om möjligt beredas tillfälle att yttra sig. Om den misstänkte varit frihetsberövad som häktad under en sammanhängande tid om sex månader, får förlängning ske endast om det föreligger synnerliga skäl. Detsamma gäller om den misstänkte inte fyllt 18 år vid tidpunkten för verkställighet av häkningsbeslutet och har varit frihetsberövad som häktad under en sammanhängande tid om tre månader.

Tingsrätten vill slutligen notera att den princip som förslaget i denna del bygger på – att det bör krävas starkare skäl för häktning ju längre tid som häktningen pågått – skulle kunna markerats än tydligare i lagstiftningen. Enligt tingsrätten vore det inte orimligt att tänka sig ett mellansteg, före kravet på synnerligare skäl. Exempelvis skulle det, för häktning mer än tre månader, kunna krävas att skälen för häktning väger klart tyngre än det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte.

Kombinerade häktnings- och huvudförhandlingar

Tingsrätten har ingen erinran mot den föreslagna bestämmelsen i 24 kap. 13 a § rättegångsbalken. Tingsrätten tillstyrker förslaget om att rätten ska vara domför med en lagfaren domare i mål om brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i två år. En sådan domförhetsregel bör införas generellt. Om det inte bedöms möjligt att i detta lagstiftningsärende göra det, har tingsrätten ingen erinran mot utredningens förslag.

Interimistiska förordnanden av försvarare för frihetsberövade personer

Tingsrätten tillstyrker att en åklagare interimistiskt ska kunna förordna försvarare. Utgångspunkten bör självklart vara att det är domstolen som utser försvarare men eftersom det inte förekommer något heltäckande jourssystem för domstolar under kvällar och nätter är det rimligt att en åklagare kan fatta interimistiska beslut om försvarare.

Tingsrätten konstaterar att förslaget ökar kravet på att tingsrätterna håller sina listor över advokater uppdaterade och korrekta.

Färre restriktioner och minskad isolering av häktade

Tingsrätten har i sak ingen invändning mot utredningens förslag att det är domstolen som ska fatta beslut avseende genom vilka enskilda restriktioner som den häktades kontakter med omvärlden ska begränsas.

Tingsrätten håller med om att det är en domstols uppgift att fatta beslut som är så inskränkande för den enskilde. Det bör dock påpekas att vid en häktningsförhandling kommer domstolen i stor omfattning att vara beroende av de

uppgifter åklagaren lämnar om den misstänkte och skälen för varför enskilda restriktioner bör meddelas.

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att en mer ingående domstolsprövning av de enskilda restriktionerna kan förväntas leda till en mer restriktiv restriktionsanvändning i framtiden. Det kommer också vara av värde att det kommer att utvecklas en praxis om när de olika restriktionerna är motiverade.

Tingsrätten vill avslutningsvis påpeka att den föreslagana förändringen kommer att innebära att häktningsförhandlingarna generellt kommer att ta något längre tid. Tingsrätten instämmer dock i utredningens uppfattning att effekterna är marginella och kommer att avta med tiden när rutinerna satt sig.

Granskning av försändelser

Utifrån tingsrättens perspektiv förefaller det finnas goda skäl för att anställda vid Åklagarmyndigheten och Tullverket ska kunna få i uppdrag att granska försändelser till en person som är häktad med restriktioner.

Övrigt

I utredningens förslag till lagtext saknas, i 24 kap. 20 § andra punkten rättegångsbalken, ett *om* före ”inte åtal har väckts”.

I handläggningen av detta ärende har deltagit lagmannen Eva Wendel Rosberg, chefsrådmännen Monica Felding, Dag Cohen och Kristina Andersson samt rådmännen Niklas Ljunggren och Jacob Heister, de båda sistnämnda referenter.

Eva Wendel Rosberg